

ეკონომიკური თეორიის თანაგადასინჯვის პროგრამები

განათლება - ადამიანი კავშირის ერთ-ერთი ძირითადი ფორმა

DOI.org/10.36962/104/3-5/20210117

რევაზ შენგელია

ემდ, სტუ პროფესორი

ჟუჟუნა წიკლაური-შენგელია

ემდ, სტუ პროფესორი

ნათია შენგელია

ეად, სტუ ასოცირებული პროფესორი,

ლუბლინის ტექნოლოგიური

უნივერსიტეტის მონვეული ლექტორი

„ეკონომიკის აღდგენის სისწრაფე დაკავშირებულია ჯანსაღ და განათლებულ მოსახლეობასთან. განათლების წყალობით ადამიანები უფრო მწარმოებლური ხდებიან“.

თ. შულცი - ნობელის პრემიის ლაურეტი

რეზიუმე

განათლება ეკონომიკური განვითარებისა და ცხოვრების დონის ამაღლების მამოძრავებელი ძალაა. როგორც წარმოების აქტიური ფაქტორი-განათლებული ადამიანი განსაზღვრავს ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებას. მართალია, სწრაფი განვითარების შემაფერხებელი უამრავი ფაქტორები არსებობენ, რომელთა გადაჭრა მოკლევადიან პერსპექტივაში შეუძლებელია (მაგ. ოკუპირებული ტერიტორიის დაბრუნება და ა.შ.), მაგრამ არსებობს ისეთი პრობლემებიც (მაგალითად: ინფრასტრუქტურის შედარებით მოკლე დროში განვითარება; სახელმწიფო ბიუროკრატის შენახვაზე ნაკლები ფულის ხარ-

ჯვა და ეკონომიკისათვის მეტი ფულის დატოვება; მიმოქცევაში სანდო ფულის არსებობა; ეკონომიკის დეკრიმინალიზაცია; სოციალური დახმარების ეფექტიანი სისტემა და ა.შ), რომელთა აღმოფხვრაც მოკლე დროშიც შესაძლებელია. სწორედ ასეთ მნიშვნელოვან პრობლემათა შორის უმნიშვნელოვანესია ადამიანის განათლების დონის ამაღლება, ე.ი., **ადამიანი კაპიტალის განვითარების ხარისხობრივი დონე.**

საკვანძო სიტყვები: ადამიანი კაპიტალი, ინვესტიცია, განათლება, კონკურენცია.

ძირითადი ტექსტი

საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ განათლება ეკონომიკური განვითარებისა და ცხოვრების დონის ამაღლების მამოძრავებელი ძალაა. ნობელის პრემიის ლაურეატის - თ. შულცის აზრით „**ადამიანისეულ კაპიტალში ინვესტირება ეკონომიკური ზრდის მთავარი ფაქტორია**“[1]. "იმ ქვეყანას, რომელსაც არ შეუძლია ადამიანთა ცოდნისა და უნარის განვითარება და ეკონომიკაში მათი ეფექტიანი გამოყენება, განწირულია წარუმატებლობაში"[2.გვ.3]; გამოდის, რომ წარმოების აქტიური ფაქტორი-განათლებული ადამიანი განსაზღვრავს ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებას. მართალია, სწრაფი განვითარების შემაფერხებელი უამრავი ისეთი ფაქტორები არსებობენ, რომელთა გადაჭრა მოკლევადიან პერსპექტივაში შეუძლებელია (მაგ. ოკუპირებული ტერიტორიის დაბრუნება და ა.შ.), მაგრამ არსებობს ისეთი პრობლემებიც (მაგალითად: ინფრასტრუქტურის შედარებით მოკლე დროში განვითარება; სახელმწიფო ბიუროკრატიის შენახვაზე ნაკლები ფულის ხარჯვა და ეკონომიკისათვის მეტი ფულის დატოვება; მიმოქცევაში სანდო ფულის არსებობა; ეკონომიკის დეკრიმინალიზაცია; სოციალური დახმარების ეფექტიანი სისტემა და ა.შ), რომელთა აღმოფხვრაც მოკლე დროშიც შესაძლებელია. სწორედ ასეთ მნიშვნელოვან პრობლემათა შორის უმნიშვნელოვანესია ადამიანის განათლების დონის ამაღლება, ე.ი., **ადამიანი კაპიტალის განვითარების ხარისხობრივი დონე.**

ინვესტიციები, რომლებიც ადამიანის განათლების დონის ასამაღლებლად მიმართული, ადამიან კაპიტალში ინვესტირების ერთ-ერთი უმთავრესი ფორმაა. ნებისმიერი ინვესტორი დაინტერესებულია ფული დააბანდოს ისეთ ქვეყანაში, სადაც სამუშაო ძალა უფრო კვალიფიციურია, კონკურენტუპირატესობის მატარებელია და შეუძლია იმ საქმის შესრულება, რა საქმის გაკეთებაც ინვესტორს ადგილზე სურს. ამ მხრივ კი ჩვენში პრობლემებია, თუმცა რაღაც ვადებში გამოსწორებადი. სამწუხაროდ, ხელისუფლების ზოგიერთი წარმომადგენელი იაფი სამუშაო ძალით ცდილობს უცხოელ ინვესტორთა მოხიზვლას, რაც დიდი შეცდომაა. ამიტომ უნდა ვეცადოთ სამუშაო ძალა იყოს იმდენად მაღალკვალიფიციური, ხარისხიანი, რომ არც ერთ ინვესტორს, უცხოელი იქნება თუ ადგილობრივი, არ დაენანოს დამატებითი სახსრების გადახდა მათ დასაქირავებლად. მაგალითად, ოციოდე წლის წინ, საქართველოში ნავთობსადენის გაყვანისას ადგილზე ვერ მოიძებნა მაღალკვალიფიციური ელექტროშემდუღებლები და ისინი პაკისტანიდან ჩამოიყვანეს. რა თქმა უნდა, ისინი გაცილებით მეტს ითხოვდნენ შრომის ანაზღაურებაში, ვიდრე ვთქვათ, ადგილობრივი კადრები, მაგრამ დამქირავებელს ეს ნამდვილად უღირდა.

პრობლემები განათლების სფეროში იმიტომ შეიმჩნევა, რომ არ არის ნამდვილი კონკურენცია. „ტრადიციული გაგებით, განათლება ცოდნის გადაცემაზე იყო

ორიენტირებული და ერთჯერადად დაგროვილი, თუნდაც მაღალხარისხიანი და უნიკალური, პიროვნების კონკურენტულ უპირატესობას მის აქტიურ სიცოცხლეში უზრუნველყოფდა. თანამედროვე ცვალებად სამყაროში ეს ფაქტორი აღარ მოქმედებს. ამ ფაქტის გაცნობიერებით თვით განათლების პარადოქსი წარმოიშობა. სხვა წაკითხვით, ცოდნაზე დაფუძნებულ საზოგადოებაში ადრე მიღებული ცოდნის ფასი დროში საგრძნობლად იკლებს და ეს დრო სულ უფრო მცირდება“[4.გვ.91-92]. კონკურენცია ციფრულ ეკონომიკის პირობებში, განსაკუთრებით მაშინ, როცა ხელოვნურ ინტელექტს უაღრესად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება, მოთხოვნას წარმოშობს ახალ, კრეატი-

ულ უნარ-ჩვევებით დაჯილდოებულ მუშაკებზე, რომლებიც და-
ნერგავენ ეკონომიკაში ახალ ინოვაციურ სისტემებს. ფიზიკური
კაპიტალის მსგავსად ადამიანი კაპიტალიც ხომ მორალურად
ძველდება, გარკვეული დროის შემდეგ უკვე არსებული უნარ-
ჩვევები აღარ აკმაყოფილებს თანამედროვე საერთაშორისო
დონის მოთხოვნებს, აუცილებელი ხდება მიღებული ცოდნის
გაუმჯობესება, ახალი უნარ-ჩვევების ათვისება მეცნიერულ-
ტექნიკური პროგრესის ტემპების კვალდაკვალ.

ასე რომ სწრაფცვალებად კონკურენციის პირობებში ადამი-
ან კაპიტალს სჭირდება მუდმივად სრულყოფა, განვითარება,
რისთვისაც საჭიროა ინვესტიციები, რომელთაგან უმთავრე-
სია უწყვეტ განათლებაზე გაწეული დანახარჯების წილი. ასეთი
ხარჯების ზრდა პირდაპირ დამოკიდებულებაშია ადამიანი კა-
პიტალის სრულყოფა-განვითარებასთან.

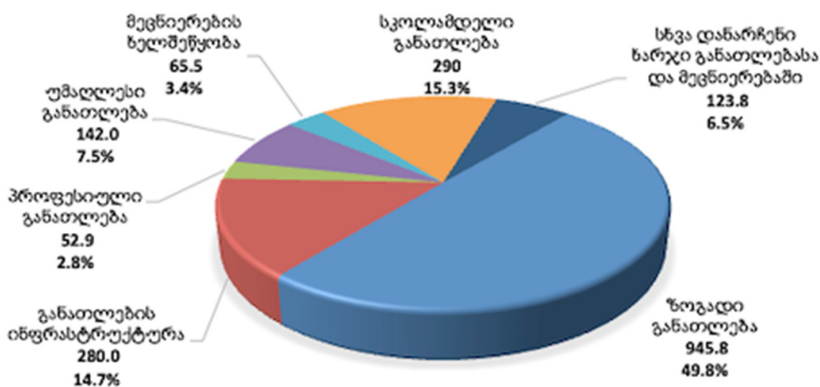
კონკურენცია საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ყველა მიმარ-
თულებით უნდა არსებობდეს, განსაკუთრებით საგანმანათ-
ლებლო სფეროში, რადგან განათლება თვითონ არის **კონკურენ-
ციის მაჩვენებელი**. არადა ფაქტიურად კონკურენცია არსებობს
კერძო და საჯარო სკოლებს, სასწავლებლებს, ინსტიტუტებს
შორის, მაშინ როცა **კონკურენცია სინამდვილეში უნდა იყოს სა-
ხელმძღვანელოებს, მასწავლებლებს, სასწავლო პროგრამებს,
სწავლების მდგომეებსა და მეთოდებს შორის**. სამწუხაროდ
ასეთი კონკურენციის ნაკლებობაა სახლმწიფო რეგულაციებ-
ის სიჭარბის გამო. ფაქტიურად განათლების სისტემა ზოგჯერ
წააგავს საბჭოთა სისტემას ოდნავი ცვლილებებით. სკოლებში
და სხვა საგანმანათლებლო დაწესებულებებში ხანდახან მსჯე-
ლობაა თითქმის იგივე პრობლემებზე, რაც იყო სსრკ-ის დროს.
ეს იმაზე მიუთითებს, რომ განათლებაზე დახარჯული ფულით
ვერ ვაღწევთ იმ მიზანს, რა მიზანსაც ვისახავდით. საშუალო
განათლება ნაკლებად უშვებს სკოლიდან გონებაგახსნილ, კრე-
ატიული აზროვნების უნარიან ახალგაზრდებს. უმაღლესი გა-
ნათლების სისტემაც ნაკლებად ამზადებს კადრებს, რომლებიც
ალჭურვილნი არიან ისეთი ცოდნითა და უნარებით, რომელიც
მათ საშუალებას მისცემს საზოგადოებაში იარსებონ, დასაქ-

მდნენ თავისუფლად, იყვნენ კონკურენტუნარიანობის მატარებელი მუშაკები ქვეყანაში და საერთაშორისო მასსტაბით, ასეთი კადრები კი ნაკლებად შექმნის ახალს, ხოლო როგორც პროფესორი გურამ ჯოლია აღნიშნავს, ვინც არ ქმნის რაიმე ახალს, ის მხოლოდ სხვის მიერ შექმნილს იმეორებს და/ან მოიხმარს. [5.გვ.9.]. ყოველივე ამის გამო ჩვენ ვამდიდრებთ იმ “სხვას”, ამით, ნებისით თუ უნებლიედ ხელს ვუწყობთ ჩვენი ქვეყნის სულ უფრო ჩამორჩენას და გაღარიბებას. როგორც დიდი ილია ჭავჭავაძე თავის დროზე აღნიშნავდა, “ქვეყანა იმით კი არ არის უბედური, რომ ღარიბია, არამედ იმით, რომ **მცოდნე**, გონებაგახსნილი, გულანთებული კაცები არ ყავს”. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, მხოლოდ შემოქმედ, მცოდნე, ატრადიციულ, არასტანდარტულ, ახლებური აზროვნების, უფრო სწორად კრეატიული კონკურენტუნარიანი ცოდნის მატარებელ მუშაკს შეუძლია უშუალოდ შექმნას ახალი, სხვისგან განსხვავებული პროდუქტი [6.გვ.18.].

საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამის მეცნიერულ-ტექნიკურ ცოდნას-ახალ ტექნოლოგიებზე, სამეურნეო კონიუნქტურის პერსპექტივებზე, მოთხოვნის მომავალ ცვლილებებზე და ა.შ., უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ეკონომიკური ზრდის და მოსახლეობის კეთილდღეობის ამაღლების უზრუნველყოფისათვის. ეს ეხება, მაგალითად, როგორც უშუალოდ კომპანიის ხელმძღვანელობას, ასევე მასში მომუშავე მთელ პერსონალს. რაც უფრო კვალიფიციური და ახალი ტექნიკის ათვისებისათვის მომზადებული, კომპეტენტური სამუშაო ძალა იქნება მოზიდული ფირმაში, მით უფრო გარანტირებული და მყარი იქნება: სიახლეების სწორად (შედეგიანად) კრეატიულად გამოყენება და არა სხვის მიერ უკვე შექმნილის ავტომატურად გადმოღება, მექანიკურად განმეორება; შრომის მწარმოებლურობის ზრდა და წარმოებული პროდუქციის მაღალი ხარისხი, შესაბამისად, ფირმის და ქვეყნის კონკურენტუნარიანობა, ეკონომიკური წარმატებები, იმიჯი [7.გვ.37-38.]. ადამიანი კაპიტალის ფორმირებაში, როგორც აღინიშნა, უმნიშვნელოვანესია ინვესტიციები განათლებაში, რაც ეკონომიკის გრძელვადიანი განვითარების

უმთავრესი ფაქტორია.ამ საქმეში უაღრესად დიდია სახელმწიფოს როლი, კერძოდ საინტერესოა სახელმწიფო ბიუჯეტიდან განათლებაზე გაწეული დანახარჯების დინამიკა.კერძოდ,მონაცემებიდან ირკვევა, რომ ბოლო წლებში განათლების დაფინანსებაზე გაწეული ხარჯების დინამიკა ზრდადი ტენდენციით ხასიათდება, რაც დადებითია ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებისთვის. 2020 წ. მონაცემებით, ყველაზე მეტი წილი-49.8 % , რაოდენობრივად 945.8 მლნ ლარი , მისი დიდი მნიშვნელობიდან გამომდინარე, გათვალისწინებულია ზოგად განათლებაზე, ხოლო – ყველაზე მცირე ხვედრითი წილი პროფესიულ განათლებაზე, თუმცა ეს არ ნიშნავს რომ მას ნაკლები მნიშვნელობა აქვს , პირიქით ის ხელს უწყობს მოთხოვნადი და დეფიციტური პროფესიების შევსებას(იხ:ჟ. საქართველოს ეკონომიკა, 25 თებერვალი, 2021; ასევე დიაგრამა 1)

დიაგრამა 1. განათლებაზე გაწეული ხარჯების სტრუქტურული განაწილება (მლნ ლარი, 2020 წ)

წყარო: [2020 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის პრეზენტაცია]

მართალია, ზოგადი განათლება განათლების სისტემის შემდგომი საფეხურების საფუძველია, მოსახლეობის ზოგადი გა-

ნათლების განმსაზღვრელია, მაგრამ არანაკლები ყურადღება უნდა მიექცეს მზარდ მოთხოვნილებას პროფესიულ კადრებზე. ბოლო წლებში მიღწეული მაკროეკონომიკური სტაბილურობა ხელს უწყობს ინვესტიციებს და ეკონომიკის განვითარებას, რაც ზრდის მოთხოვნას კვალიფიციურ სამუშაო ძალაზე. ტურიზმი და მომსახურეობის სფერო, მშენებლობა, მეღვინეობა და ზოგადად, სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების გადამამუშავებელი მრეწველობა, აგრეთვე ჯანდაცვა და სხვა მრავალი სფერო უმაღლესი განათლების მქონე სპეციალისტების ჯანდაცვა და სხვა მრავალი სფერო უმაღლესი განათლების მქონე სპეციალისტების გარდა საჭიროებს სპეციალურად მომზადებულ პრაქტიკოსებს, რომლებსაც შეეძლებათ კონკრეტული პრობლემების გადაჭრა. ეკონომიკური განვითარების ტემპი მოითხოვს ამგვარი კადრების სწრაფ მომზადებას, რასაც სწორედ პროფესიული განათლებისა და მომზადების სიტემა უნდა უზრუნველყოფდეს.

რაც შეეხება საგანმანათლებლო სისტემას, მასზე საკმაოდ ბევრია სამუშაო. პირველ რიგში საჭიროა საზოგადოების აზროვნებაში იმ აზრის დაშვება, რომ უმაღლესი განათლება ყველასთვის არაა საჭირო და პროფესიული განათლებითაც შეიძლება იყოს წარმატებული. კერძო სექტორმაც საჭიროა დროულად გაიაზროს ის მარტივი ჭეშმარიტება, რომ მათ მიერ განსახორციელებელ სამუშაოების ნახევარზე მეტს უმაღლესი განათლება არ სჭირდება. ჩვენს ქვეყანას სჭირდება ზუსტადაც პროფესიული განათლების კუთხით განვითარება[8]. 3 მილიონიან სახელმწიფოში არაა საჭირო იყოს 50 ათასი იურისტი ან ეკონომისტი. ჩვენ ასევე გვჭირდებიან ხელოსნები, დურგლები, რომლებიც აამუშავებენ იმ ბიზნესს, რომლის განვითარებისკენაც ჩვენ მივისწრაფვით. ამ მიმართულებით პრაქტიკული ღონისძიებების გატარების შემდგომ ჩვენ შეგვიძლია პრეტენზია განვაცხადოთ მსოფლიოში საუკეთესო ქვეყანაზე ინვესტირებისათვის. ეს ყველაფერი შესაძლებელია, თუ ჩვენ ყველანი მოვინდომებთ და ხარისხიანად გავაკეთებთ იმ საქმეს, რაც შესაბამისი მიღებული **განათლებით** გვეხერხება და რაშიც შედარებითი უპირატესობა გვაქვს.

დასკვნა

ამრიგად, სწრაფცვალებად კონკურენციის პირობებში ქვეყანა რომ ვაქციოთ მიმზიდველად, აუცილებელია შეიქმნას ინოვაციური, კრეატიული ატმოსფერო განათლების სისტემის დასაწერგად, ადამიან კაპიტალის სრულყოფა- განვითარებისათვის, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს საგანმანათლებლო დანესებულებებში მიღებული ცოდნის მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის ტემპის კვალდაკვალ გამუდმებით განახლება, ქვეყანაში განათლების საერთო დონის ამაღლება. ყოველივე ამისათვის საჭიროა ბევრი კერძო ინიციატივები, ნაკლები რეგულაციები სახელმწიფოს მხრიდან და ფინანსების სწორი მიმართულებით, მიზნობრივი ხარჯვა. ე.ი. საბოლოო ჯამში, განათლების სფეროში მიმდინარე რეფორმის მიზანია განათლება როგორც ბიზნესი ნაკლებად პრიორიტეტული იყოს და იგი უფრო მეტად გახდეს საზოგადოებრივი სიკეთე. ვინაიდან განათლება თანამედროვე ციფრულ კონომიკაში ადამიანური კაპიტალის დაგროვებისა და ცოდნის გავრცელების უმნიშვნელოვანესი სფეროა, საჭიროა ამ სფეროს გაუმჯობესებაში ამაღლდეს სახელმწიფოს როლი. აქითკენ მიისწრაფვის მსოფლიოს ქვეყნების უმრავლესობა და, მათ შორის, საქართველოც. ყოველივე ამის შედეგად მიიღწევა ქვეყნის შემდგომი განვითარება და ეროვნული ადამიან კაპიტალის ზრდა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Theodor W.Schultz. Investment in human capital. American Economic Review 51. March 1961
2. Frederick H. Harbison. Human Resources as The Wealth of Nations. New York: Oxford University Press, 1973
3. C. Goldin - "Human Capital"-Department of Economics, Harvard University and National Bureau of Economic Research, Cambridge, MA, USA; Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2016;
4. ჯოლია, გ. (2016). კრეატიული განვითარება: განათლება, ცოდნა, ქმედება. მონოგრაფია. თბ., ევროპის სასწ. უნივერსიტეტი.
5. გ. ჯოლია. კრეატიული ეკონომიკა და განვითარება. თბ., 2015 წ.;
6. ჟურნალი "ეკონომიკა", #5-6, 2014წ.;
7. ჟურნალი "ეკონომიკა და ბიზნესი", #3, 2016წ.;
8. ჟურნალი "ეკონომიკა", #9-10, 2017წ.

REFERENCES:

1. Theodor W.Schultz. Investment in human capital. American Economic Review 51. March 1961
2. Frederick H. Harbison. Human Resources as The Wealth of Nations. New York: Oxford University Press, 1973;
3. C. Goldin - "Human Capital"-Department of Economics, Harvard University and National Bureau of Economic Research, Cambridge, MA, USA; Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2016;
4. G. Jolia (2016). Creative Development: Education, Knowledge, Activity. Monograph. Tb., European Teaching University (in Georgian Language).
5. G. Jolia. Creative Economy and Development. Tb., 2015(in Georgian Language).
6. Journal "Economics", #5-6, 2014 y. (in Georgian Language).
7. Journal "Economics and Business",#3, 2016 y. (in Georgian Language).
8. Journal "Economics", #9-10, 2017y. (in Georgian Language).

EDUCATION – AS ONE MAIN FORM OF HUMAN CAPITAL

Revaz Shengelia,

PhD, GTU, Professor,

E-mail: economica_1918@yahoo.com

Zhuzhuna Tsiklauri-Shengelia,

PhD, GTU, Professor,

E-mail: ih_jujuna@yahoo.com

Natia Shengelia,

PhD, GTU Associate Professor, Invited

Lecturer at Lublin University of Technology

E-mail: natia.shengelia@oxfordbrookes.net

RESUME

Education is the driving force for economic development and raising living standards. As an active factor of production - a sophisticated person determines the socio-economic development of a country. Truly, there are many factors hindering the rapid development, of which solution in a relatively short time is impossible (f.ex. returning of occupied territory); However there exist other kind of problems (development of infrastructure in a short time, cost saving on maintaining the state bureaucracy and leaving more money for the economy; having reliable money in circulation; an effective social assistance system, etc.), which can be eliminated in a short time. Among such important problems, the most important is to raise the level of human education, so, the **qualitative level of human capital development**.

In order to make the country attractive in the conditions of rapid competition, it is necessary to create an innovative, creative atmosphere for the introduction of the updated education system, for the improvement of human capital. That should ensure the continuous update of the knowledge obtained at the higher Education institutions in parallel with the scientific and technical progress improved

level. All this requires a lot of private initiatives, less regulation by the state and in the right direction of finances, reasonable and targeted spending.

In Summary, the goal of the ongoing education reform is to make education not just as a business but to make it more as a **public good**. Since education is the most significant sphere for accumulation of human capital and dissemination of knowledge in modern *digital economy*, it is necessary to increase the role of the state in improving this field.

Keywords: Human Capital, Investment, Education, Competition.